

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди

Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

1925 чылда
түндүктөгү

1965 ч.
АВГУСТ

27
ПЯТНИЦА

№ 202 (6219).

Өртөз 2 көп.

«КОСМОС-79» УЖУДУУШКУНДА СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫ

1965 чылдың август 25-те Совет Эвилелинге Черник «Космос-79» деп кылмышал спутниктин элечегин салып ундуррушкунун боттандырган.

1962 чылдын март 16-да СЭТА-ның чаралаан программага дүүшүр космос дегемини шикчилээрин ургучулар соругалар эртем аппаратуразын спутниктин иштинде тургузган.

Спутникти орбитага дараазында параметрлер-биле салып ундур-ген:

- долганымның эге үези—90 минута;
- Черник кырындаан эң ырак эртери (апогеяга) — 359 километр;
- Черник кырындаан эң чок эртери (перигеяга) —211 километр;

— орбитаның ийленчээ—84,9 градус.

Спутникте эртем аппаратуразындаан аныкта бар чуулар: 19,996 мегагерцтиң частотазында ажылдар радио дамчыкчызы; орбитаның элементтерин ылаптыг хемчээр радио системасы; приборлар-ның болгаш эртем аппаратуразынын ажылдап чорурунун дугайында медээлерин Черке дамчыдар радио телеметриктиг система.

Спутникте тургускан аппаратура өй-тавында ажылдап чоруур.

Таарыштырыкчы-салага төвү кээп турар информацияны ажылдап кылып турар.

ВДР-ның национал хуралының төлөөлерин А. И. Микоян хүлээп алган

Вьетнамын Ажылчы чоннар партиязынын Төп Комитетинин Политбюроунун кежигүнү, ВДР-ның Национал хуралының доктаамал комитетинин даргазынын оралакчысы Хоанг Ван Хоан баштадыр Вьетнамын Демократтык Республиказынын Национал хуралынын төлөөлөрүн ССРЭ-ның Дээди Соведиянын Президиумунун Даргазы иш Микоян Кремльге хүлээп алган.

Ужражымшкын үезинде ах-кара чок, наймалчы беседа болган.

Вьетнам парламентарийлер ССРЭ-нин Дээди Соведине

ССРЭ-нин Дээди Совединин Националдар Совединин Даргазы эш Пейве, ССРЭ-нин Дээди Совединин депутаттары, ССРЭ-нин Сан Министрствозунун, ССРЭ-нин Дээди Судунун болгаш ССРЭ-нин Прокуратуразынын ундуртун ажылдакчылары Вьетнамын Демократтык Республиказынын Национал хуралынын төлөөлөрүнүн кежигүнери-биле ССРЭ-нің Дээди Соведине ужурашкан. Ол төлөөлөрүн Вьетнамын Ажылчы чоннар партиязынын ТК-шың Политбюроунун кежигүнү, ВДР-ның Национал хуралынын доктаамал комитетинин даргазынын оралакчысы Хоанг Ван Хоан баштап чоруур.

Вьетнам улустун төлөөлөкчидеринге ССРЭ-нің Дээди Совединин мурунундан эш Пейве ыңгы байыр чедирген. Совет Эвилелинин болгаш Вьетнамын Демократтык Республиказынын аразында наймалдыг харылзаалар соксаа чок калбарып болгаш ханымал турарын ол демдегелген. ВДР-ның Национал хуралынын төлөөлөрүнүн келген ийи чурттарын уластырыкчы болгаш парламентарийлерин аразында наймалдыг харылзааларын улам ыңгай бижылгаларыга бараан болур.

ССРЭ-нің Дээди Совединин доктаамал комиссарларын ажыл-чорудулгазынын дугайында ачыкларга депутаттар чутаалал берген.

ВДР-ның болгаш ССРЭ-нің аразында харылзаалар бүгү талааларга улам-на калбарып болгаш ханымал турар дээрзинин дугайында эш Пейвенин санал-оналгында бүрүн чопшарыкчы турарын төлөөлөрүн баштамы Хоанг Ван Хоан илгерейткен. Совет Эвилелин терге чүгө мораль-политиктиг эвес, харын амык удуз хемчылдакчыларын дугайында көргүзүп келген болгаш көргүзүп-лаа турар деп, ол чутаалаан. Бистин демиселвики Совет Эвилелинин дуузын онза бедиж илелер турар бис. Вьетнам айттыгынын таарыштыр шиптирээринге хамаарыштыр бистин чаазаыстын. Национал хуралынын туружун СЭКП Төп Комитетинин, Совет чактык болгаш ССРЭ-нин Дээди Совединин талазындаан бүрүн деткип турар деп, Хоанг Ван Хоан чутаалынын түнелинде меддегелген.

(СЭТА).

Румын партия-чазак төлөөлөрү ССРЭ-ге келир

СЭКП Төп Комитетинин болгаш Совет чазактын талаанын баура Румыниянын Социалисттик Республиказынын партия-чазак төлөөлөрү Румынияны Комму-

нисттик партиязынын Төп Комитетинин Чингиле секретары эш Николасе Чутеску баштадыр бо чылда сентябрьда Совет Эвилелинге келир.

ССРЭ-биле Конгонун (Бразавиль) аразында наймалдыг бижыгып турар

Конго (Бразавиль) Республиказын Президентин, Национал революстук шимчээлини партиянын Чингиле секретары Альфонс Массамба-Деба ССРЭ-нің Дээди Совединин Президиумунун болгаш Совет чазактын талаанын баура 1965 чылдын август 17-ден 23-ке чедир Совет Эвилелинге албанчы аян-чоруун кылып чораш.

Маалымдыг конго улусту совет улустун акы-дуума наймалдыг шимчээ сепкили-биле көрүп турарын шимчээ сепкили кылдыр алычтын өөрүшкүлүгү-биле хүлээп алган.

Конго Республиказынын Президентин ССРЭ-нің Дээди Совединин Президиумунун Даргазы А. И. Микоян-биле ужурашп, чутаалашкан деп, казы кылган совет-конго дыңдаалыг чутаалаш турар. Президент ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгинге барып, ооп-биле чутаалашкан.

Чүрөктүн ханымдыгдан болгаш наймалдыг бижыгышкын, байдалыга эртек беселдиг үезинде делегейин эң чутула айттыргала.

(СЭТА).

УКРАИНАДАН — ПХЕНЬЯНЧЕ

ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиумунун болгаш Совет чазактын талаанын баура Совет Эвилелинге чоруп турган, Конго

(Бразавиль) Республиказын Президентин Альфонс Массамба-Деба Украинадан Пхеньянче чорупкан.

МОСКВАДАН—ТӨРЭЭН ЧУРТУНЧЕ

ССРЭ-нин Дээди Совединин талаанын баура Совет Эвилелинге чоруп турган, япон парламентарий төлөөлөкчилер палатазынын дарга

эм Нака Фунада Москвадан төрөөн чуртунче чорупкан.

(СЭТА).

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫ КӨДҮРЕРИНГЕ СОВЕТТЕРНИҢ РОЛЮ

„КУШ-АЖЫЛДЫҢ ХОСТУ“ КОЛХОЗТУҢ ДАРGAZY ЭШ АНОПРИЕНКОНУҢ, КОЛ АГРОНОМ ЭШ САГАЯКОВТУҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Эйлиг-Хемден дүвүренчиг меддээр

Магда чөм белеткели биле дүжүт ажаалдааны соксаа чокка деге портушпаан, тараанын чидири-биле демиселди күштөлдөрүн ажил-агый буруу ам хунуун кол соругалыг кылдыр салып турар. Мындж турбуже, чамлык черлерде күскү ажилдар ала-чайгарлашкынның агымчыке киргени хомудачыг. Оң тогарай кичээнге «Куш-ажылдың хосту» колхозтун Эйлиг-Хем салбырын кириери чөдө чутула.

Салбырын Орг-Шал деп терде 223 гектар чиге-тараа бар. Ажыл-ишчилер чай дүргүзүп ону каш каттап суггарышкын түнелинде, үнүжү кайгамчык өк болган. Ол чаагай чиге-тараа чөдөп кылган, барып узар чокшүлээ-лаа, оон кезинде-де кичээнге салбайн турары тараа-жылдарын сепкилин аартып келген. Шөлдө чалаан хоор-сарыг тарааны чүгө чагыс комбайн ийи хүн иштинде кескеш, 14-де гектар-ны ажааган. Ол дөргө чүгө чагыс хүнүнү норма-ыг салбырын тараанын ажаары-биле 5 комбайн чорударын колхоз даргазы эш Аноприенко ажаан тураа-даа, мынчага оларын чагызы-лаа келбээн.

Ол ышкан Чаа-Шеттин кур черинде тараан Чоо чиге-тараа кес-кектерден база-ла ушкан, чыдып алган. Ол шөлдөрүн тараанын баштай аңгылай кезерин планан тураа-жо, болал шуут боттанмаан.

Салбырын шаңында чаа дүжүтүк 15 тонна хире тарааны ажык шөлдө чаапкына чагырып чыдып берген, а ону сөөртүр автомашина чок. Салбырын чагыс автомашина эске ажилдарга шуут өйлөшкен. Урезин сөөртүр машина чогууну хараазы-биле комбайнлар чамдыкта 3—4 км черден комбайнлары-биле чөдөп келгеш, бастырган тараанын чаагай чөдөп турар. Дүжүт ажаалдаа шак ыңдыг организас чок болуп турда, ажил-агыйнын ууртукчулары база кол агроном-даа өлчө

сагыш салбайн турарын көнүгү чөтпөс деп санаар ужурут.

Кол кичээнгейи тарааже угула-дырмаш, ситен белеткелин сулардып болбас дээрйи кыгма-лаа биддингир. Колхозтун бо салбырында ситен ажылы база-ла шыдажыр ар-жак оожум темпиде. Ортудуктарда, алаактарда үнген ситенин теренин улус кайгап турар. «Кол күштү өлчө угландыргаш, каш-каш сарааттары алаа тургузулур чүве эвесеп» деп болал кичинин бажына-га кире хонуп келир. Чок, херек кырында байдал ыңдыг эвес. Байгамчык үнген ол нотаан ситенин ажаал алыр күш чөдөшпөс. Күскү ажилдар капсырдажы бергендинде, кестинг ситен бөзүп чыдып берген чыдар. Чаагынык ситенин чыдып бөзүгөнге чыдак калкаш, трактор-биле база хол-биле кезерин соксаткан. Амгы үезде чүгө аяк машиназы-биле кезип турар-биле ажаал алыры база берген. Ол шөлдөрүн кукурузаы эрткен чылын хар алдынга барган дээр-эни ууртукчтар эштер утпаан боор. Ол багай практика каттаптар болза негеделиг айттыры кымын мур-кунга дөртү-биле тургустунарыл дараан болаа чутула.

Механизаторлар-даа, техника-даа кезип кириптеринге белен деп чутаалап болур-ла харын. Ынчаарга ам ажылды дүрген эгелээр-ле болгай. Чок, ол шыдааттыгмыс, чүгө дөргө нотаан массаны силос отгарыкче сөөртүр машина чок. Машина манай

механизаторлар үш хүн иштинде олуруп келген, а ол манашкын түнел чок. Шагаан-Армы АТК-ы биле Улуг-Хемини суг ажалыг чөдө машиналар чорударын мынчага ажаал келген. Кукуруза сөөртүр машиналарын бээр силер бе, азы хож-жар деп, ол организациаларын ууртукчуларындан дарый айтырар ужураут эвесеп.

Күскү кампаниянын кол ажилдарын ыңчаар төө болавайн турары

канчал-лаа чөтпөс. Ажыл-агыйнын бир салбырында байдал ыңчаар бергенде турда, колхозтун ууртукчу кижилери, тускай эртемчилери кал көөр, бүгү чүвени баштарлар турбуже, олар аңаа хаал көстүрлөр. Моон сонгар байдалды өскөрткөш, ситен белеткелин, дүжүт ажаалдааны дүгедерин чөдөп алыр соруга ажил-агыйнын мурунга салдыган турар ужурут.

О. НАМЧЫЛАН.

Өкө хемини чогуунда калбак нотаан кылдыр үнген кукуруза удуз оруктап эртек-дүшкөн кижилерин кичээнгейин кара тураа бээр. Ол дегем шөлдөрдө ам «Искра» калбаа ажил-агый артелинин механизаторлары тура дүшкөн ажилдап турарлар.

Нотаан кукурузанын уж-кыдында комбайнлар урук-суруктуг чаржып чоруп турар. Нотаан масса сөөрткен автомашиналар орукка каржып эртек, эскеген чүгүн онгарга дүргөн ооваал турарын көрөт, магаданыг.

Калбак нотаан кукуруза

Өкө хемини чогуунда калбак нотаан кылдыр үнген кукуруза удуз оруктап эртек-дүшкөн кижилерин кичээнгейин кара тураа бээр. Ол дегем шөлдөрдө ам «Искра» калбаа ажил-агый артелинин механизаторлары тура дүшкөн ажилдап турарлар.

Нотаан кукурузанын уж-кыдында комбайнлар урук-суруктуг чаржып чоруп турар. Нотаан масса сөөрткен автомашиналар орукка каржып эртек, эскеген чүгүн онгарга дүргөн ооваал турарын көрөт, магаданыг.

Шеми көдө Совет дүжүтүк чидири-биле демиселте, колхозчуларын дүжүтүкүгү ажилдарыны удуз кичээнгейин салып турар. Чер-чер Советтери бо хүнерде тараа-жылдарын хов-шөлдөргө амырлар турт-талгазынче, културлуг негеделиг-ринче уланган, ажыктыг ажилдарын организастап турар.

Ыңчалза-лаа республиканын чер-чер Советтери көдө ажил-агыйнын ууртук талааны-биле шүптүзү-ла эки ажилдап турар деп чутаалап болбас. Бо талааны-биле удуз чөтпөсүр бар. Чамлык районнарда Советтерин ажил-чорудулгазын, оларын ролон чөдө улусеве чоруктар бар. Улуг-Хем райкуском болуун аргаларын болгаш эргелерин чөдө ажилдап, колхозтарын болгаш совхозтарын ажил-теректерин ханымалай турар. Райкуском районун ажил-агыйларынын экономиказын айттыргаларын ховар чутаалажып көрүп турар. Ол ышкан Улуг-Хем районун чер-чер Советтери көдө ажил-агый артелинин устанын урар чоруктары база тоомча чок көрүп, ыңдыг чөдө-биле демиселди мурункуздан кошкаткан.

Көдө Советтер ажаап алышкынның үезинде тараанын чидириде, нитинин манайга чөмөр белеткелин чөтпөстөргө удуз демиселте дыка хой чүдүдөрүн кылып шыдаар болгай. Бо чутула айттыргалар Улуг-Хем районун чер-чер Советтери кичээнгей салбайн турар. Эрин районун колхозтарын ажил-агый, амырларында ыңгай чөдө чер-чер Советтери киржиле чок болуп турда, райкуском ону база өскөрткөн турар.

Тараа ажаап алышкынның болгаш нитинин манайга чөмөр белеткелин массалыг чоруп турар бо үезде чер-чер Советтеринин ажылын өлчө ут-ландыр ажилдери дыка чутула. Советтерин, оларын депутаттарын болгаш активтерин шимчээ кичээнгейин бо чутула кампанияга ут-ландырар ужурут.

Ажылчы чоннар депутаттарынын чер-чер Советтеринин көдө ажил-агыйнын шалпыкын хөжүдөрүнүн хөдөөгө ролон улам-на калурери — Совет Эвилелинин Коммунисттик партиязынын Төп Комитетинин март Пленумунун төвөгүтү шиптирлерин амырларга боттандырылгы удуз

Салбырын шаңында чаа дүжүтүк 15 тонна хире тарааны ажык шөлдө чаапкына чагырып чыдып берген, а ону сөөртүр автомашина чок. Салбырын чагыс автомашина эске ажилдарга шуут өйлөшкен. Урезин сөөртүр машина чогууну хараазы-биле комбайнлар чамдыкта 3—4 км черден комбайнлары-биле чөдөп келгеш, бастырган тараанын чаагай чөдөп турар. Дүжүт ажаалдаа шак ыңдыг организас чок болуп турда, ажил-агыйнын ууртукчулары база кол агроном-даа өлчө

сагыш салбайн турарын көнүгү чөтпөс деп санаар ужурут.

Кол кичээнгейи тарааже угула-дырмаш, ситен белеткелин сулардып болбас дээрйи кыгма-лаа биддингир. Колхозтун бо салбырында ситен ажылы база-ла шыдажыр ар-жак оожум темпиде. Ортудуктарда, алаактарда үнген ситенин теренин улус кайгап турар. «Кол күштү өлчө угландыргаш, каш-каш сарааттары алаа тургузулур чүве эвесеп» деп болал кичинин бажына-га кире хонуп келир. Чок, херек кырында байдал ыңдыг эвес. Байгамчык үнген ол нотаан ситенин ажаал алыр күш чөдөшпөс. Күскү ажилдар капсырдажы бергендинде, кестинг ситен бөзүп чыдып берген чыдар. Чаагынык ситенин чыдып бөзүгөнге чыдак калкаш, трактор-биле база хол-биле кезерин соксаткан. Амгы үезде чүгө аяк машиназы-биле кезип турар-биле ажаал алыры база берген. Ол шөлдөрүн кукурузаы эрткен чылын хар алдынга барган дээр-эни ууртукчтар эштер утпаан боор. Ол багай практика каттаптар болза негеделиг айттыры кымын мур-кунга дөртү-биле тургустунарыл дараан болаа чутула.

Механизаторлар-даа, техника-даа кезип кириптеринге белен деп чутаалап болур-ла харын. Ынчаарга ам ажылды дүрген эгелээр-ле болгай. Чок, ол шыдааттыгмыс, чүгө дөргө нотаан массаны силос отгарыкче сөөртүр машина чок. Машина манай

механизаторлар үш хүн иштинде олуруп келген, а ол манашкын түнел чок. Шагаан-Армы АТК-ы биле Улуг-Хемини суг ажалыг чөдө машиналар чорударын мынчага ажаал келген. Кукуруза сөөртүр машиналарын бээр силер бе, азы хож-жар деп, ол организациаларын ууртукчуларындан дарый айтырар ужураут эвесеп.

Күскү кампаниянын кол ажилдарын ыңчаар төө болавайн турары

канчал-лаа чөтпөс. Ажыл-агыйнын бир салбырында байдал ыңчаар бергенде турда, колхозтун ууртукчу кижилери, тускай эртемчилери кал көөр, бүгү чүвени баштарлар турбуже, олар аңаа хаал көстүрлөр. Моон сонгар байдалды өскөрткөш, ситен белеткелин, дүжүт ажаалдааны дүгедерин чөдөп алыр соруга ажил-агыйнын мурунга салдыган турар ужурут.

О. НАМЧЫЛАН.

Өкө хемини чогуунда калбак нотаан кылдыр үнген кукуруза удуз оруктап эртек-дүшкөн кижилерин кичээнгейин кара тураа бээр. Ол дегем шөлдөрдө ам «Искра» калбаа ажил-агый артелинин механизаторлары тура дүшкөн ажилдап турарлар.

Нотаан кукурузанын уж-кыдында комбайнлар урук-суруктуг чаржып чоруп турар. Нотаан масса сөөрткен автомашиналар орукка каржып эртек, эскеген чүгүн онгарга дүргөн ооваал турарын көрөт, магаданыг.

Шеми көдө Совет дүжүтүк чидири-биле демиселте, колхозчуларын дүжүтүкүгү ажилдарыны удуз кичээнгейин салып турар. Чер-чер Советтери бо хүнерде тараа-жылдарын хов-шөлдөргө амырлар турт-талгазынче, културлуг негеделиг-ринче уланган, ажыктыг ажилдарын организастап турар.

Ыңчалза-лаа республиканын чер-чер Советтери көдө ажил-агыйнын ууртук талааны-биле шүптүзү-ла эки ажилдап турар деп чутаалап болбас. Бо талааны-биле удуз чөтпөсүр бар. Чамлык районнарда Советтерин ажил-чорудулгазын, оларын ролон чөдө улусеве чоруктар бар. Улуг-Хем райкуском болуун аргаларын болгаш эргелерин чөдө ажилдап, колхозтарын болгаш совхозтарын ажил-теректерин ханымалай турар. Райкуском районун ажил-агыйларынын экономиказын айттыргаларын ховар чутаалажып көрүп турар. Ол ышкан Улуг-Хем районун чер-чер Советтери көдө ажил-агый артелинин устанын урар чоруктары база тоомча чок көрүп, ыңдыг чөдө-биле демиселди мурункуздан кошкаткан.

Көдө Советтер ажаап алышкынның үезинде тараанын чидириде, нитинин манайга чөмөр белеткелин чөтпөстөргө удуз демиселте дыка хой чүдүдөрүн кылып шыдаар болгай. Бо чутула айттыргалар Улуг-Хем районун чер-чер Советтери кичээнгей салбайн турар. Эрин районун колхозтарын ажил-агый, амырларында ыңгай чөдө чер-чер Советтери киржиле чок болуп турда, райкуском ону база өскөрткөн турар.

Тараа ажаап алышкынның болгаш нитинин манайга чөмөр белеткелин массалыг чоруп турар бо үезде чер-чер Советтеринин ажылын өлчө ут-ландыр ажилдери дыка чутула. Советтерин, оларын депутаттарын болгаш активтерин шимчээ кичээнгейин бо чутула кампанияга ут-ландырар ужурут.

Ажылчы чоннар депутаттарынын чер-чер Советтеринин көдө ажил-агыйнын шалпыкын хөжүдөрүнүн хөдөөгө ролон улам-на калурери — Совет Эвилелинин Коммунисттик партиязынын Төп Комитетинин март Пленумунун төвөгүтү шиптирлерин амырларга боттандырылгы удуз

Көдө Советтер ажаап алышкынның үезинде тараанын чидириде, нитинин манайга чөмөр белеткелин чөтпөстөргө удуз демиселте дыка хой чүдүдөрүн кылып шыдаар болгай. Бо чутула айттыргалар Улуг-Хем районун чер-чер Советтери кичээнгей салбайн турар. Эрин районун колхозтарын ажил-агый, амырларында ыңгай чөдө чер-чер Советтери киржиле чок болуп турда, райкуском ону база өскөрткөн турар.

Тараа ажаап алышкынның болгаш нитинин манайга чөмөр белеткелин массалыг чоруп турар бо үезде чер-чер Советтеринин ажылын өлчө ут-ландыр ажилдери дыка чутула. Советтерин, оларын депутаттарын болгаш активтерин шимчээ кичээнгейин бо чутула кампанияга ут-ландырар ужурут.

Ажылчы чоннар депутаттарынын чер-чер Советтеринин көдө ажил-агыйнын шалпыкын хөжүдөрүнүн хөдөөгө ролон улам-на калурери — Совет Эвилелинин Коммунисттик партиязынын Төп Комитетинин март Пленумунун төвөгүтү шиптирлерин амырларга боттандырылгы удуз

Айның көзүлбес талазынын дугайында чаа медээлер

3» деп автоматтық станцияның Ай-
ш, дамчыдып берген чуруу.
осканы-биле 5 шам 25 минута т
лбес талазының экватор болгаш с
агы кызыгаарыма чедир кәргүскени.

3» деп автоматтық станциясының Ая
ш, дамчыдып берген чуруу.
июль 20-да Москваның-биле 5 ша
ың көзүлбес талазының зияватор зом
үсменн. Оң талазында улуг кара ме
СЗТА-ның фотохрониказы.

[illegible]

цева, дептерлэр сах начальни Федорова оларның типография Фабрикасынын 20 чыл балганы демдеглэр деп турар бис. Ол шуптуш — бистик үлгелерин ачыкчаанарымыс балап турар. Бир эвес устунда ады үнген зштүмеш мурнакчыларның дуржу газын коллективне чагуру негиз деинге чедир неппетдир белгэ сууса, чал планын туузаасында дыка эрте — декабрьның 15-чедир кууседиип шыдаарымыс идеген турар биз.

В. ЧЕМНОВ,
республика типографиязынын

МУНИСТ

экиде, кышка кынамчалык белет-кезде дээрин Седен-оолдарнын дуржулгазы керечилеп турар.

Болжотко пенсионер Херел Ба-вууну куш-ажылды демдегла-ри база артык эвес. Хой кыргыз-лазынга, мал чуудазынга кир-жи ажилдаары-биле дүзүлгө алгат, сөзүң өй ээлан. Часкы хой кыргызлазынга идепейлги ки-ришкет, 132 рубльга ажиллап алган болшат 16518 баш хойуну чуудазынга киришкен.

Н. ТАМДЫН.

ШЫН

ӨРҮКЧҮЛӨП ЭГЕЛЭЭНИМ

1930 чылдың июнь айда түбө. Бир-эки жемжээлдеп келгеним, нам үчүнчү дарааның өңгө сумка азынган дарга чеди келген. Эртинде, даң бажында, ол өңгү баары-биле эртип чыдырдым, нам үчүнчү дараа мен кый дөш, мында диди:

— Бо дарга тыва бирик өөренир кижилер чыгып алыр дээш, Хем-Бедиринден келген-дир, ынаар баар сен бе, оо?

— Чорур болуңа бөгүн Сукпакка болур салуттуттар хуралыга баар сен. Оң соонда Хем-Бедиринче хаптар сен, бажың бе? Мени ыңча дидир деп аванга барып чугаала—деп мындыг.

Хем-Бедиринден келген дарга олура: — Бо кым деп кижиниң оту боор, салуттут кижигү кижиге?—деп айтырды, маң адымын сазыкта бирик алгаш:

— Че, мындыг-дыр, Шырап, ам дораан аяк-биле чугаалашкан, Сукпакче хавыт, оң бөгүн келжээ Кызыл колага четкен турар эвеске—деп бо-ла.

Тыва бирик деп калдык бирик боор, Сагаан-Тологай ышкыш түбө бе? Оң өөренип ал чалаан кижиге болот мен деп, даргалар чугаалашкан, маң ол сөзүмүң-даа херекке албайн, Кызыл колага баргаш өөренип биле бээр сен—деп калдылар.

Оон мен өөреним-биле аманга чедип келгем. Авай! мен Хем-Бедиринче барып, тыва бирик өөренир болдум. Ам дораан Сукпак чоктаар мен. Ында салуттуттар хуралыга баргаш, оң Кызыл колага хаптар-дыр мен. Чүт деп болзар сен, авай?—деп айтырдым.

Авам олура: Дарган-оолдун огул Кек Лабо ышкыш ырак черге өөренип чорбас, Хем-Бедиринче өөренир ажи-дир, олгум. Мен сеңде барып-даа тургай мен аан. Чору, чору олгум,—деп чөпсөөрөп кагды.

Оон мен амыраан уум-биле аш-чем-даа ишпейн, Сукпакта салуттуттар хуралычте басып чоктаптым. Хурал болур дээн аалга келиримге, эр, херэжени анык-тар айт, шарызынга ушкышкан, оон-моон кээп эгелей берген турлар. Ыңчаар-да кала, калдык хурал-суглаа болур дээн болду, кижилерин ынаар баар сонургалы аажок ууг турган түбө.

Удаанда хурал-даа эгеледи. Хем-Бедиринден келген дарга алаан үр илеттеп кылган соонда, сумда аныктар үчүнчү дараалары, илдепкейлер дөт—беш кижини ээлчег-биле тургузуп алгаш, бөм-бүрөк деп чүд, оң кеңири калдыгы, Лей, Ворошилов, Буденный калдыгы, Ленин, Ворошилов, Буденный сугарыны ыңчаар ааар турган) деп кымнарыл?—суг-суг дээш, алаан каш айтырлар салгылаан соонда, оларны салуттут кижигүңгө алыр бе, алыс бе дээр дугайында ууг, биче назынныг кижилер түбө чугаалаан соонда, хурал даргаларының аразындан бир кижиге маң адымын адапты.

Ленин деп кижини ууг башкы-да дээш мен, а бөмбүрөк дугайында чүт деп тайылбырлаар ирги мен деп болап, коргун тура халаан, даргалар чанынга чедер бердим. Ыңчаарда ол хуралга комсомол ху-роониниң бири мылгалдады бооп турган. Аңаа ууг назынныг эр, херэжени партия кижигүңгө база олуржуп турганнар.

Хуралдың киржикчилери аныктар менден оон-моон биче айтырлар салгылаан соонда, салуттут кижигүңгө артырар динтилер. Хурал даргалары партия кижигүңгө аш Маа-Хө-биле калды Хем-Бедиринче халптар, аңаа тыва бирикте ажи өөренип алгаш келинер деп, чагыны бердилер.

Ол келжээ Кызылга чедип келишим. Эртенинче ам Ленин суумчугузда №1 гос-тинда турар черге турган ийи калы шко-ла бажының кеме боорыксы, ыңчаарда-гы ТАР-ның бүтү козуунарында тыва бирик өөренир дээш келгенер. 9 кижиге болду. Оларны аразынга ам «Шында» ажаллап турар эр Б. Хөвөнмей, Таңдыла Оюн Билтир-оол болгаш оон-даа эскерлер бар. Школанын бир өрөөниге бисти амгы пенсионер эр Хертек Даржаа чыып алгаш, болуунарың төрөн бижиндерин хевилде (типографияга) ажаллаар кылдыр өөренир

ужурлук силер. Бижикке силерни мен башкылаар-дыр мен деп чугаалаан. Ужур-лук өөренип, бириг кичээли оон-на эгеле-дивис. Эң баштай «а»-ны безин бирик ал-бас болдум. Удаанда ужулуктир ыак док-тадып ап, ужулгеди кончү оожум ном-чүп турар апарган мен. Ужурлуктир кожуп, бөдүн домак бижинтер апарган, амыра-рымын чүте дөмөйлөөр боор! Ийи чартык хире ай өөренип соонда өөредилгевисти доостуус. Чамдыкта бисти тыва бирикти тургузукчуз, мөчүп калган профессор Александр Адылфович Палымбаха-даа баш-кылап турган түбө. Бирик-биле бижик, бөдүүлүк оолду бижикке өөредип, амыды-ралче караарымын ажалып каан башкыла-рым Хертек Даржаага база Александр Адылфович Палымбаха кезеде четтирдим деп болап чорутур мен.

Бир-де хун штер Палымбаха биле Дар-жаа бисти эдиртип алгаш, ыңчаарда ал-бан черлери турган, ам «Шын» солунуң редакциясынын бажынынга эскепеш, бо-дуунарың ышкыш хирер-биле түбө би-жигер дээш, кыдыраштың бир арны ка-рандаш-биле калы берип кагды. Оон би-терини шала кырынга олура бижик ди-дилер. Оон кым, лавчар элтежи, каа бижирин боттары билип, бижээш,

башкыларыкыска тутсуп бердим. Оон соонда, ол шагда моол дылга үнүп турган «Унан» солуну тууду алгаш, ында ла-тин ужу-биле тывалап парала каан чүдүлүк биске номчулуп, кайы хире дүргөн, ышан номчуруушту шак көрүп турган, шенедилер. Мен хуумда минута иштинде 29 сестү алап номчаан мен.

Оон соонда бистиң аравыстан 4 кижини хевилдеп өрүкчүлөп, парактылап, деп-тер кылып ажаллаар силер, сентябрь айда Кызылга чедип кээр силер дээш чанды-рыпкан.

1930 чылдың тос айыны эгезинде Кы-зылга келиримге, мени типографияга апарып, өрүкчүлөп кагды. Ыңчаарда моол дылга «Унан» деп аттыг үнүп турган солунга тывалап эрэн баштайгы булуң-чугашты ууг дүржүлгөп өрүс өрүкчү А. Самороков ирей-биле ийиле өрүп эгеле-ди бис. Ол мени өрүкчү мергежилге ажал-херек кырынга өөрткен кижиге тү-бө.

1932 чылдың күзүңгө чедир «Шын-ны» өрүп келгем, ажи ажаллаан диктеп, Тываның эртем комитетинин Хундуг бижик-биле шаңнаттышаан, тыва школа-ларын баштайгы өөредилге номнарын өрүкчү болуп, ажаллаар-биле Моск-вага хапкан мен. Мени А. Палымбаха эдир-тип алган...

Оон ШИРАП.

Полиграфистер

ТИЛЭЭН

Август 25-те Кызылда Булутура-ны болгаш даштаналыгың Гастел-ло аттыг паргында «Хуреш» стади-онга бут бөмбүүнү республикага би-риг чөт дөш маргылдаа эгеледи. «Ты-ва тууду» трезиниң оолдар командалык полиграфистерин 5:0 санга уткан.

Улуг улус командаларының ужу-ражылгазына полиграфистер туугу-жардан артык ажи ынаар арга-лыны көргүзүп, инициативаны ээле-ишкан, бир дем-биле буржугаарлап, бөмбүктү аразынга үндүрүп тургаш, 10 минута эртеңде төп калдыкы Юрий Сухов санны ажиткан. Олар ол-ла хевээр илдепкейит ойнаш, уудурамыкчылыгың хаалганын бөмбүктү ыратпайн тургаш, ийги бөмбүктү кирипкен.

Тудугжар байданын ажикилар дээш, удуу халдаашкыны үнө-да, полиграфистерин хары удуу тал-даашкыны күштүп болганмын Ва-силь Шопалов үшкү бөмбүктү кириген соонда чапсар болган.

Оюнун ийги чартында кайы-да тала илдепкейит ойнаа-да, сан өс-керилге чок хевээр артып, полигра-фистер бөтүрелдиг тинделгени чедип алган.

Бут бөмбүүнү бириг чөт дөш рес-публика маргылдааы расписание баузар хүнүң-не эртип турар.

С. ОЮН.

Бут бөмбүү

Бо чылдың сентябрь 1-де Момы-коорайга ССР-н чыныды коман-даа шыырак уудурамыкчы, ГФР-ниң чыныды команда-биле ойнаар. Тиликовски, Шиманин, Ува Зелер дээн шыырак бут бөмбүкчү-лери оң составында кирип турар. Бо командалык тренери Бельмун Шенниң ыңчаар шимитиреп ал-ганы таарылга эвес, чүте дээрге ГФР-ниң бо чыныды командазы сен-тябрь 26-да Швецияның командазы-биле ужурамыр, ыңчангаш Шен ой-накчыларының күнүм совет бут бөмбүкчүлери-биле оонга хынал көөр деп болап алган.

(СЭТА).

Суд залындан

ООРЛАРНЫ ШИИТКЕН

Чоокта чаа «Мурнакы» колхозтук клубуна Бай-Талай районуң үнүш-күңүт ажи сулу болган. Аңаа му-рундал ол колхозтук кижигүңгө чо-раан, Х. Маадир, С. Мижит-Доржу, Ш. Чагыр-оол болган. С. Хувай-оол оларын оор кылган херэңни ду-гайын көргөн.

Алы үнгөн дөт кижиниң кайызы-даа моол мурунда база оор кылгаш, аңгы-аңгы хуусааралыг шимтеди эртергенер. Оортан чыып келгем, алдагалдан кеземге ап, аңаа ажи кылырның орунга, база-да биези-ге чаңы-биле оорланып кирипкелер.

«Кайгалар» Шуйун Ак-Хем деп черге бир аалдык козандан өшкү-нү оорлаш, ээлип үлөжип алганнар. Ыңчаарда удаанда оларның ча-жыды илерээ.

Ийи удаа оор кылганы барымда-лааш, оларны элп чазар күш-аажыл колонизация 1-ден 2 чылга чедир херээп эртерер кылдыр шим-тиргенер.

С. СЕРИ-ООН.

Агаары Бондус

Бөгүн республикага болгаш Кы-зылда булуттагылап каан турар, кезек чаашкыны, ой-тамында хат-тыг хун болур. Агаарың темпе-ратура: Республиканың чөөн райо-нунарыга 8—13, эске артынарыга-га 13—18 градус чыгып болур, Кы-зылга 12—14 градус чыгып.

Редактор М. К. КУДАНИ.

АВГУСТ 27-ДЕ

«НАЙРА»: Уругларга дириг-чүрүмүр 10, «Оолдар» 12, «Бу-гу-рээр, бузууевиниң бөдүрүр билин» 2, 4, 6, 8, 10 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Валера» 11.15, 1.15, «Скармуш» 3.15, 7.15, 9.15 шактарда.
«ЕНИСЕЙ»: «1001 дүн» 2.40, 4.40, 8.40, «Сааша амыдыралче ки-рип тур» 6.40 шактарда.
«ВОСТОК»: «Дывааналга сөөлгү-дүн» 3.30, 7.15, «Доскел чок чези» 5.30, 9 шактарда.
ЧАЙТЫ ТЕАТРА: Уругларга ди-риг-чүрүмүр 11, «Булун өрөөл» 5, 7, 9 шактарда.

ЭҢ-НЕ БАШТАЙ СОЛУН-БИЛЕ ТАНЫШКАШ...

1926 чылдың чайынында Улуг-Хем козуунун Эйдиг-Хем девисаары — Сердиг-Бажыга сургакчылар С. Ба-йыр, Кекпек-Бара олар чедип кел-геш, чоңга солуну тааныштырган. Мурнунда солун көрбөөн араатар ууг, калбак бирик туткан сургакчы-ның чугаазын магадааннар.

Ол солунуң бир дугаар арында улуг Ленинниң чуруун паралаан. Оон соонда өвүр-хевирин, чуруун чоңга көргүсүшкөн, бугу делегейниң үлөт-пүрүннеринин болгаш Чөөн-чүтүң дарлаткан, биче-буурай улустарының улут баштыкчыы болгаш бажымы Владимир Ильич Ленин бо-дур дорини утадып тайылбырдаан. Даштыкының

каргыстарының база иштикин фео-далдарының дарлаанын болгаш хем-дилгезинден күш-ажылы араатарны хостааны улуг Ленинниң, Октябрь-ның социалтиг Улуг революцияны-ның ачы-хавылазында деп чүвени чон медеп билген болгаш аңаа хей-аңыт кырган. Ленин бистиң улуг аң-нүвүс, хостакчымыс, баштыкчымыс, бажымыс деп, арат чон ыңчаар демдегелгеш.

Параллалың ыңчаарда кедергей со-нуурап турган мен. Кожуун төвүңге улаачылап, чарылгалап ажалдаан-шаан, 1927 чылга чедир бирик бидир кижилерден ном айтыртып, бижикти үжүтөп турар аларган мен, удаанда Кызылга барып өөрдим. 1930

чылда латин үжүккө үндөйлеттин-ген тыва дил-бирик төртүтүнгөн. Ол болза ССР-ниң улуг дуалаанымы-биле, ТАР-ның революстун нам, чазан-ның удурулазы-биле тыва улустун культура революциянынга улуг че-динишкени болган.

Хамыктын мурунда бөдүм бижик-ке өөренип алгаш, 1930 чылдан 1937 чылга чедир кедээ чоңу бижикке ө-өредип келген мен. Солуга тыва би-жиктиң ужулуктир, чоңу бижикке өөредип дугайында материалдары парлап турган. 1933 чылдың ок-тябрьга чедир Тес-Хем районуң Кы-зыл өг эргелекчишкан, араатарны бижикке өөредип турдум. Самагалдай

суурга, Шуурмакка, Бай-Дагга, Эр-зинге, Нарынга, Качыкка, Сагаан-Тологайга, Шара-Нуурга, Төре-Хөтө, Көгей-Арынга, Чөөн-Туруунга, У. Шынаага, Кызыл-Арыга, Сайгыга, Теректиг-Хемге, Дооунутта болгаш оон-даа эске черлерге бижикке өө-редип, чогуур назымы дөт муң ажи кижилер чүртүп турган. Оон иштин-ден 900 кижини номчуур, бижири кылдыр бижикке өөрткен мен.

Солун—тыва дил бижик кырынга парлаттың турар аларганы-биле чергелештир чөт болганга бижик ө-өредилге калбарган болгаш шапын чоруп турар апарган. Чоңу бөдүүлүк, караңгы-дүмбөй чоруктан адырар,

феодализмниң артымышкынарын чай-ладыр дээш ол үеде шыгымы суртал ажылы непертөөн. Оон-биле черге-лештир кажан-даа тараа тарып чо-рбаан араатарны тараа тарынынга өөредип эгеледи мен. Чөөн-Туруунга кызыл-тас тарылаан чоруттуңап, аңаа чаа буга кастыгын турган. Ка-дынның ажалында (колхозка) күш-ажыкты араатарны хандыкшыды-ның сорулгасы салдырган. Кадын-аңы-аңыларынга үрөшүн, анда-зыннарны, илдерини, тараа, ситен кезер машиналарны күрүңден чы-дыл берип турган. Кызыл өг ажи-лын кылбышаан, кадынның ажалында-даа, хуу ажылыг араатарга-даа эвээш-биче-даа болза дузам чедирип

тараан ийик мен. Тес-Хемден бөдүм-нүг Улуг-Хем районуңга чедип кел-геш, бөдүм башкылар-биле дем кат-тыштыргаш, Хендере, Эйдиг-Хем, Бара-Тал сумуларыңа 1200 кижини алаан үр үениң дүргүзүлгө бижикке өөрткен бис. «Шының» 40 чылын-га холбаштыр маң доңуз сактышкы-ным бо чүтүлгөшө кирип турары ол. Шаанда хожуулаң чораш Тыва бөдүңүк хөжүдүлгениң төвүдүк өрүң эртен, ам кайтамчык белик хөжүдүлгө кирген болгаш Тыва Ав-тономнуг Совет Социалистг Респу-блика кылдыр хуула бергенинге улус чон чоргарлавып турар.

М. НАМЧЫЛ.

Ужудуушкун үргүлчүлөвишаан

НЬЮ-ЙОРК. Америк космона-тар Купер биле Конрад — «Дже-миний» дээр космос корабинин башкычылары август 24-те Мо-скваны-биле 21 шакта Черни до-гандыр 48 долганышкыны кыл-ган болгаш ужудуушкуну үр-гүчүлөп турар. Хьюстонда кос-миктиг төптөн алынадылар эзу-таар алырга, космонавтарын бай-далы эки.

Кыпар чүл чарылгалы эки хайгарар деп сагыдыртыг кос-монавтар алган. Оон алгаш көр-гө, олар кыпар чүдүлү ажыр ча-рыктар чорур аян бар.

(СЭТА).

Грецияның парламентинде

АФИНЫ. Болунуң баштаан ча-заның программачыны дугайында Грецияның премьер-министри Циримокс парламентте 30 мину-та меделел кылган. «Чүртүгү экономикаг хөжүдүлгениң, нү-дүлүк политиктиг кризистик чок кылырның эргежок чугулазын ол айткан. Чоңунуң массалиг демисе-лин сурттакчыларын бичи бө-лүктөриниң хөдөлмөшкүнери» кыдыр көргүшкөн, аңаа удуу ча-зак «чогуур хөмөчлөри» алыр чү-бө деп, Циримокс сагыдырды.

Даштыкы политиканың айтыр-ларыңа хамаарышты Циримокс-тун меделгезин-биле алырга, Гре-ция НАТО-га шыңгы болуп артар

мыңчала-даа эске чурттар-биле экономикаг, культуруга болгаш өске-даа харылзаларын хөжүдө-рилген быдалаа болур.

Чаа премьериниң чугаазыңга төп-түн эвиле партиядан болгаш ча-гыс аяй демократтиг чөөн үзөд-лөп партиядан депутаттарын удуураган үкери каш удаа ча-гыламын турган.

Төптүн эвиле партииниң удуу-тукчуу Паладеунун мурундаан юстиция министри турган Бакону-лос чүбө чугаалааш, төптүн эвиле-ли партия Циримоксун чазан ху-лүлү көрбөй турар болгаш аңаа удуу бадылаар деп меделгеш.

(СЭТА).

Гана парламентинин сессиязы ажиттыңган

АККРА (СЭТА). Август 24-те Гананың набыскалыгы чүрттүп парламентиниң бириг сессиязы ажиттыңган. Парламентиниң депу-таттары бо чылдың июнда бо-ган сонгулдаага сонган. Сессияны президент Кваме Нкрума ажи-кан.

Бо чылдың парламентиниң депу-таттары чоңуну бүтү бө-лүктөрин төлөөлөп турар. Оларын

аразында фермерлер, профэвиле ажалдакчылары болгаш юристер, башкылар, журналистер, дипло-маттар, партия ажалдакчылары болгаш өскөдөр-даа бар.

Сессияны чугаалааш айтыр-лары—күрүңнүң чамдык хоюлу төлөвилелерин, парламент кежи-гүннериниң резолюцияларын чуга-алааш, а ол ышкаш министрлерге кириген 114 айтырларын көөр.

Вьетнамга тайбын дээш!

БАРЫН БЕРЛИН. Тайбын дээш, национал болгаш делегейге бот-бодун билчир чорук дээш де-миселдин, барыч-берлин доктаа-мал ажилчын комитети Вьетнамда америк агрессияны соксадырып не-геп турар меделгелге ал салышкы-нын чып турар. Мурнуу Вьет-намда агрессияның айымын таварышкан чоңга дуалаары-биле ажа-хөргөниң чымылазын база корулап турар.

ЯПОНИЯ. Япон улус Вьетнам-да калбакып турар дайымын дү-вүрээни-биле көрүп турар деп түк-нелди «Асахи» солун хей-илити-ниң саналы алганын түңнелди кылган. Саналын бергениниң 60 хуузу айымын чок чоруктун япон-америк керэңин база Окинавада болгаш Японияда америк базал-дарын бот турары-биле холбаш-тыр ол дайыс Японияны кийр-тиртарыны айымын демдег-лээ, Саналын бергениниң 75 хуузу Сонгу Вьетнамда америк бомбалашыкынага удуураган болгаш чүгө 4 хуузу ол үлгө-диглерни чүдүдүтүнгөн.

Культураның апон ажилдакчы-ларын Вьетнамга тайбын дээш кампаниязы Вьетнамда кедергей айымыдыр байдалды дугайын аме-риканнарга чугаарал бээр ужурут бис деп лозунун аяла-биле Токи-ода эгеледи. Сургалып, чоңаалы-да баштап ол кампанияны ор-ганизациялаар Вьетнамда АКШ-тын политиканың айымын болгаш болгаш оң эржуктарыны дуга-йында материалдарын америк па-рламент арышларыга парлап үл-дүрүңгө негеттилер ажа-хөргө-нлери чып сорулганы салган.

ПУЭРТО-РИКО. Пуэрто-рико улуска АКШ-тын албадан төзгөн шериг албанын ыяаыла эртерге-рине удуу студенттерин болгаш ажилчыларын чыскаалы Агуа-дильа хоорайга болган. Чыскаал-дын киржикчилери мындыг лозун-нары тузап алгаш чоруп турган: «Вьетнамда дайында удуурамып тур бис!», «Бистин өс-бүлөлерин кажыдалга таваржымын күе-вейи турар бис!».

(СЭТА).

491 самолётту андара аткан

ХАНОИ. Американың Каттышкан Штаттарының ужуу чүлү Вьетнамын Демократтыг Республикамын девисээрлик база да-гы халаашкыны кылган. Вьетнам информация агентлигиниң дын-натканы-биле алырга, америк самолёттар Нин-Бинь болгаш Хан-Хоа жокуларда аргымыла оруктары бомбалап турган. Халааш-хон үзүңдө 5 америк самолёттары андара аткан. Ыңчангаш эр-кен чылдың америк бештен эгеледи. Вьетнамын Демократтыг Рес-публикамын девисээрлик кырыга андара аттырган америк самолёттарың саны ам 491 четкен.

(СЭТА).

Пионерлер болгаш школачылар!

Ыт-кадын болгаш долаананы — кадык камгалалының херегелдеринге

Эм кылар үнүштер болгаш витаминниг каттар кижиниң калдык-шылында ууг ажи-дузалиг. Силер оларны чыгыш, чурттакчы чоңу эргежок чугула эмир-биле хавыраарыга болгаш азыг кижилерин эттинин сепиринге ууг дузын кедирер силер.

Тайгаларга чораш, эм кылар үнүштери чып чорунар. Хову, шөлдөргө, аргаларга агаарлап, селгүсүткен чорур үенерде, бистиң республиканың девисээрлик хөй-биле ууг турар ыт-кадын болгаш долаананы чыгар.

Оларны чып алгаш, тайылбырлап бөзүн инструкция баузар эки кургаташ, аптеккалар дужаар.

Бо чылын Тываның аптека эргелеңгө кургатак 2 тонна ыт-ка-дын болгаш 0,5 тонна долаананы чып алыр көрдүңгөн.

Силерниң чыгыш, кургаташ экип дужааган, эм кылар үнүш-териниң болгаш каттарыңары даразында өртөктер баузар хү-лээп алыр:

1 килограмм кургатак ыт-кадынның өртөз 70 көпөк.
1 килограмм кургатак долаананың өртөз 35 көпөк.
Ол каттары кургатырлык болгаш ажап шыжаарыңың тала-

зы-биле тайылбыры болгаш сүмелери алыр-биле чоокта турар аптекалар болгаш мединуттар-биле харылзалыңар.

Каттары чыгыш, калбак ол каттар четче билшайн, сары-жы-лыг оңурут турда эгелеп болгаш орай күзүң, соок дүшкүжө чедир чорудар. Харында баштайгы чуга хар чаапканда безин ыт-кадын болгаш долаананы чып болур.

Чыгдыган каттарын серини, салгынап турар (өл-шөк болгаш хүн дегбес) бажың иштинге, чалыг кырынга 5 сантиметрден кылыч эвес кылдыр чалып кургатар. Каттары пеккаларга болгаш духоу-каларга, 70—80 градус чыгытга, чуга демилгерге болгаш шимкиш-терге, өртөн березин болап тургаш кургатар (өртөн бээрге олар-да витаминер урлар).

Кургатышыңны дүргөн чоруткан тузун-на, оларда витаминер